

Recontextualizarea obiectelor de ceramică în muzeu. O nouă metodă de abordare experimentală¹

Patrimonializarea este „procesul prin care un obiect cultural care aparține unui sistem cultural specific, este extras și integrat în alt sistem cultural, prin ajustare morfologică și resemnificare”² și „are loc în momentul în care anumite fenomene culturale, comportamente și reprezentări sunt scoase din contextul lor genetic și sunt mutate într-un context diferit, intervenindu-se asupra lor”³.

Intrate în muzeu obiectele sunt puse în valoare în cadrul diverselor activități de clasare, expoziționale, editoriale, de salvagardare a patrimoniului cultural imaterial, răspunzând „intereselor, nevoilor și dorințelor societății, respectiv a comunității pe care instituția muzeală le deservește”⁴.

Piesele de ceramică din zona Sibiului, realizate în atelierele de breaslă sau în afara acestora în perioada 1739-1899 au fost clasate în mare parte în categoria juridică Tezaur, fiind obiecte considerate excepționale pentru umanitate, alături de piesele habane produse în secolele XVII și XVIII la Vințu de Jos. Criteriile generale și specifice pe baza cărora s-a făcut clasarea au fost vechimea, frecvența, starea de conservare, valoarea istorică și documentară, valoarea memorială, autenticitatea, autorul, atelierul și calitatea formală⁵. Aceste piese sunt păstrate conform normelor de conservare și de protejare a patrimoniului cultural mobil

Expoziția de bază: *Cahle transilvănene. Secolele XV-XIX*, 1998-2011, Piața Huet, nr. 12, Sibiu, (Concept și design: Florentina Iltu)

¹ Articolul reprezintă o parte din cercetarea elaborată sub îndrumarea prof. univ.dr. habil. Narcisa-Alexandra Știucă, teza de doctorat cu titlul *Ceramica săsească din zona Sibiului în secolele XVIII-XIX*, București, Universitatea din București, Facultatea de Litere, 2020.

² <https://www.revistasinteza.ro/aproape-totul-despre-patrimonializare>

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Conform Normelor de clasare a bunurilor culturale mobile din 20.08.2008, art 6, aliniatul 2 și art. 7 aliniatul 2.

și sunt puse în valoare în cadrul expozițiilor temporare organizate în spațiile Muzeului ASTRA.

În plan expozițional, vernisarea, în noiembrie 1998, a expoziției de bază „Cahle transilvănene. Secolele XV-XIX” a prilejuit inaugurarea primului spațiu expozițional al Muzeului de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus”, amenajat în subsolul imobilului din Piața Huet nr. 12, în care a fost prezentată cea mai completă și valoroasă colecție de cahle din întreaga țară și printre cele mai bogate din Europa. Din considerente administrative (retrocedarea imobilului), în anul 2011, expoziția a fost închisă publicului, iar piesele au fost retrase în depozitul de ceramică al muzeului. În anul 2006 a fost tipărit primul catalog tematic al unei colecții de patrimoniu care a pus în valoare colecția de cahle a Muzeului ASTRA. Catalogul *Mărturii ale civilizației transilvănene. Colecția de cahle a Muzeului ASTRA*, autori Karla Roșca și Szöcs F. Karoly, care oferă oportunitatea lansării în circuit public și de specialitate a unei colecții de o incontestabilă valoare.

Programul de valorificare completă a colecției de ceramică a continuat anual, prin organizarea de expoziții temporare care au pus în valoare colecțiile muzeului și centrele de ceramică săsești reprezentative din Transilvania, dar și meșterii populari ceramiști contemporani. În calitate de curator am organizat și colaborat la o serie de expoziții despre meșteșugul olăritului organizate în spațiile din Casa Hermes, Casa Artelor sau în muzee din țară. În anul 2003 la solicitarea Primăriei din Cisnădie a fost reorganizată expoziția de bază a Muzeului sătesc din Cisnădioara, județul Sibiu. Din anul 2004 colecția de ceramică săsească a fost expusă publicului, admirată și apreciată: *Ceramica săsească din sud-estul Transilvaniei* (2004), *Expoziția medalion: La întâlnire cu maeștrii. Smithsonian Folklife Festival. Pall Agoston* (2005), *Meșteșugari habani în Transilvania. Influențele artei habane în arta populară săsească* (2005), *Ceramică contemporană* (2006), *Ceramică și broderie. Elemente de ornamentică transilvăneană* (2008), *Ceramica din Transilvania. Secolele XVII-XXI* (2010), *Arta meșterului Leș Gabor* (2010), *Strādaniile colecționarului... pasiuni... amintiri... idealuri... cărți... obiecte* (2013), *Frumos. Ceramic. Folositor* (2014), *Moștenirea familiei Sitar. Olăritul* (2014). De asemenea piesele de ceramică au fost expuse în cadrul expozițiilor temporare organizate de instituții muzeale din Sibiu și din țară: *Colecții și colecționari sibieni*, organizată de Muzeul Transilvănean din Gundelsheim și Fundația Sașilor Transilvăneni din München la Centrul Cultural „Friedrich Teutsch” (2007); *Ceramică din Transilvania în colecțiile Muzeului Județean Mureș*, organizată la Muzeul Județean Mureș (2011), *Portretul unui colecționar. Centenar Carl Engber*, organizată de Muzeul Național Brukenthal (2012); *Calfe călătoare de ieri și de azi*, organizată de Muzeul Național Brukenthal, Muzeul de Istorie Casa Altemberger, (2014) și a expozițiilor itinerante: *Teracota, mon Amour!* (2018) și *Oala de sarmale a bunicii*, organizată de Muzeul Județean Satu Mare, cu implicarea a cinci muzee naționale:

Expoziția temporară: *Ceramică și broderie. Elemente de ornamentică transilvăneană, 2008, Casa Artelor, Sibiu* (Concept și design: Karla Roșca, Camelia Ștefan)

Expoziția temporară: *Ceramica din Transilvania. Secolele XVII-XXI, 2010, Casa Artelor, Sibiu* (Concept și design: Karla Roșca)

Expoziția temporară: *Strădaniile colecționarului... pasiuni... amintiri... idealuri... cărți...obiecte, 2013, Casa Artelor, Sibiu* (Concept și design: Karla Roșca)

Muzeul Județean Satu Mare, Muzeul de Istorie și Artă din Zalău, Muzeul Satului Bănățean Timișoara, Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” și Complexul Național Muzeal ASTRA din Sibiu. Expoziția a fost organizată în trei muzee din țară: Muzeul Județean Satu Mare (2016-2017), Muzeul de Istorie și Artă din Zalău și Muzeul Satului Bănățean Timișoara (2017). Expoziția temporară *Atelier*, organizată în anul 2016 în cadrul expoziției de bază *Târg*, a inaugurat noul spațiu expozițional al Muzeului ASTRA în Pavilionul Muzeal Multicultural, în cadrul proiectului *Patrimoniu deschis. Creșterea accesibilității publicului la valorile multietnice din patrimoniul Muzeului*. Expoziția a prezentat piese de ceramică valoroase, reprezentative pentru olăritul săsesc din Transilvania.

Revenind la Cataloagele de colecție, a doua premieră a colecției de ceramică săsească a reprezentat tipărirea în anul 2010 a volumului *Ceramica de breaslă, habană și manufacturieră din Transilvania*, autori Karla Roșca și Horst Klusch. Acestea a constituit rezultatul unei colaborări dintre muzeograf și colecționar și prezintă istoria și evoluția centrelor de olărit săsești din Transilvania din secolele XVIII-XIX.

Observând interesul din ce în ce mai evident al specialiștilor și al

turiștilor pentru ceramica din România, dar și a meșterilor olari care doresc din ce în ce mai mult preluarea unor motive și forme specifice vechilor centre de ceramică și reintegrarea lor în locuința contemporană, la inițiativa lui Horst Klusch am editat începând din anul 2013 un ziar care a fost distribuit în fiecare an, cu ocazia Târgului Olarilor din Sibiu. Cele cinci ediții ale publicației au conținut articole de specialitate despre olari și arta olăritului, îndrumar pentru Cercurile de elevi și tineret, activitatea centrelor de olărit din România, tehnici de modelare și prelucrare a lutului și a smaltului, evenimente din țară și străinătate și noutăți editoriale.

În anul 2016 a fost publicată cartea *Povești din bucătăria olarului*, autor Karla Roșca care cuprinde o retrospectivă a celor patru ediții a Târgului *Frumos. Ceramic. Folositor*. Adresată specialiștilor și publicului larg, cartea prezintă detalii tehnice despre meșteșugul olăritului și secrete din bucătăria olarului.

Problematica abordată de-a lungul timpului de specialiștii Muzeului ASTRA privind salvagardarea patrimoniului cultural material și imaterial se argumentează prin realizări concrete, coerent articulate într-un adevărat sistem de cercetare, punere în valoare, consolidare, catalizare și transmitere către noile generații a

Expoziția temporară: *Frumos. Ceramic. Folositor, 2014, Casa Hermes, Sibiu* (Concept și design: Karla Roșca)

tezaurului circumscris patrimoniului cultural imaterial. Pe lângă atelierile demonstrative organizate cu meșteri olari în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, începând cu anul 2013 colecția de ceramică a instituției a fost valorificată în cadrul unui eveniment care a adus meșterii olari, specialiștii și publicul mai aproape de muzeu, experimentând împreună meșteșuguri tradiționale. Târgul *Frumos. Ceramic. Folositor* este clădit pe ideea valorii, a respectării tradiției, a autenticității, a funcționalității și a specificului zonal, îndrăznind mai mult ca oricând să abordeze o metodă modernă de cunoaștere a muzeului, a colecțiilor și a tehnicilor de realizare a obiectelor prin *arheologie etnografică experimentală*, folosind metode, tehnici și abordări pentru a crea și testa ipoteze sau interpretări pe baza unei surse istorice, a unor piese din secolele XVIII-XIX, pentru a afla adevăruri istorice. Realizarea acestor obiecte în cadrul târgului de către meșterii olari se face prin reproducerea fidelă sau reinterpretări artistice ale obiectului, folosind tehnici contemporane⁶. Meșterii olari pregătesc și susțin atelierile demonstrative, în urma cărora vizitatorii vor obține informații cu privire la modelarea, decorarea, smălțuirea și arderea vaselor de ceramică.

La acest târg fiecare olar trebuie să lucreze la roată și să reproducă în fața juriului un vas din colecția Muzeului ASTRA care se încadrează în tema stabilită cu un an înainte; să decoreze vasul cu motive și ornamente specifice, în fața comisiei de jurizare; să prezinte juriului cel puțin două piese (farfurie, cană, oală sau cănceu) realizate în atelierul propriu, specifice ceramicii prestabilite și să gătească în vasele proprii pe vatră liberă sau în cuptor rețete tradiționale zonei din care provin. La finalul evenimentului, cele două comisii de jurizare, stabilesc, pe criterii bine definite, cel mai bun olar-bucătar din anul respectiv.

Patrimoniul material și imaterial promovat de olarii din târgul de ceramică din Dumbrava Sibiului, se constituie într-o spectaculoasă parte practică, aplicativă, fiind completat de o conferință științifică, workshopuri și vizite de documentare în colecțiile Muzeului ASTRA sau în colecții particulare și în atelierile de olărit.

Muzeul ASTRA și-a asumat rolul de a recupera vechile colecții muzeale și de a provoca pe olari să lucreze o ceramică dispărută de pe piață. În fiecare an, la fiecare ediție a târgului, au fost valorizate și interpretate obiecte din centre de olărit diferite. Este un proiect inovator în care salvagardarea patrimoniului imaterial se face prin punerea în valoare a patrimoniului etnografic, vechi, și în același timp prin producerea de valori de patrimoniu care luptă împotriva kitschului. Elementul de noutate este mai ales pentru olarii din afara României care trebuie să reinterpreteze un obiect din ceramică

⁶ Colecția de ceramică a Muzeului ASTRA s-a îmbogățit cu aproximativ 100 de obiecte, replici ale ceramicii reprezentate în cadrul edițiilor târgului, care permit muzeografilor să le utilizeze în programele de educație muzeală și valorificare expozițională interactivă.

Târgul Olarilor, Piața Mare, 2018

Ceramică de inspirație săsească, Târgul Olarilor, Piața Mare, Sibiu, 2018, meșter olar: Leș Gavril

transilvaneană, folosind materia primă și tehnicile de lucru din țara de origine.

Muzeul ASTRA a recurs la organizarea unui astfel de târg având în vedere dorința olarilor de „a face ceva nou”, de a cunoaște colecțiile vechi și de a avea acces la ele și chiar de a revitaliza unele centre ceramice dispărute. Dialogul între meșteri, reprezentanți ai diverselor centre ceramice din țară și din străinătate, a dus la schimbul de cunoștințe și mai ales i-a determinat să intre în concurență, obligându-i să-și depășească limitele și să demonstreze că pot fi din ce în ce mai buni. De asemenea schimbul de cunoștințe între meșteri și specialiști reprezintă o nevoie reală, confirmată de grupul de lucru constituit în jurul târgului. Publicul vizitator a fost receptiv de la început, cumpărând vasele cu smalt ecologic și acceptând provocarea Muzeului ASTRA de a găti în astfel de vase. În timp cererea a devenit tot mai mare și se resimte în așteptările pe care publicul vizitator le are de la meșterii prezenți în Târgul olarilor din Sibiu.

Unele dintre produsele obținute după modelele din colecție se reîntorc în Muzeu facilitând cunoașterea și interpretarea acestui patrimoniu. Este esențial pentru publicul vizitator să înțeleagă cum au fost produse, dar mai ales care era rolul lor funcțional în cadrul unei gospodării.

Odată ce au învățat modele noi olarii din România sau din străinătate readuc în piață aceste produse, ridicând nivelul calitativ al ceramicii comercializate și obligând publicul cumpărător să își pună întrebări înainte de a face o alegere, chiar dacă prețul de vânzare este mai mare.

Patrimonializarea obiectelor este necesară pentru ca istoria să se păstreze în muzee; dar trebuie făcută cu responsabilitate. „Au fost cazuri în care anumite obiecte au fost interpretate greșit, deformând astfel întreaga istorie a centrului în care au fost produse. De asemenea trebuie ușurat accesul la datele și obiectele păstrate în muzee. De multe ori, accesul la date este atât de limitat, încât cercetarea în afara muzeului este practic, imposibilă.”⁷

Conferința *Frumos. Ceramic. Folositor*, 2016, Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, Pavilionul Muzeal Multicultural, Sibiu (Organizator: Karla Roșca)

⁷ Sursa orală: W. A. M (Lugoj), interviu: Karla Roșca (2019, la Sibiu).

Târgul Frumos. Ceramic. Folositor, Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, 2018 (organizator: Karla Roșca)

Obiectele muzeale exprimă în muzeele etnografice și în muzeele în aer liber din România diferite aspecte ale vieții rurale, fiind puse în așa fel în scenă sau contextualizate pentru a demonstra sistemul de folosire și de reprezentare specific secolului din care provin. Este datoria muzeografului să facă în așa fel încât odată aduse în muzeu, să „vorbească” în continuare. Obiectele de ceramică pe care le aducem în fața publicului exprimă „contacte între lumi diferite și sunt dovada comunicării oamenilor, a ideilor, a lucrurilor, a tehnicilor”⁸, a experiențelor și experimentelor de-a lungul vieții. Muzeului îi revine misiunea de reconstituire și restituire a acestor sensuri.

⁸ Ligia Fulga, *Statutul actual al obiectului muzeal*, în „Caietele ASER”, nr. 4, Oradea, Muzeul Țării Crișurilor, p. 295.

Documentare în teren. Atelierul meșterului căhlar Michael Henning din Cisnădioara, județul Sibiu, 2018

În concluzie putem afirma că funcția de cercetare este vitală pentru muzeu. Existența colecțiilor și sistematizarea acestora prin punerea în valoare expozițională și editorială este liantul muzeului cu comunitatea. Provocarea muzeelor este generată de adaptabilitatea la schimbările mediului social, cultural, politic și economic pentru creșterea rolului educațional în societate.

Comunitățile pot fi create și educate doar printr-un muzeu care informează și formează publicul, stabilind de comun acord căi moderne de cercetare și experimentare.

Ceramică decorativă de inspirație săsească cu motive și forme specifice ceramicii din zona Sibiului. Târgul *Frumos. Ceramic. Folositor. Ceramica din zona Sibiului*, Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, 2019 (organizator: Karla Roșca)

Ceramică utilitară reinterpretată. Târgul *Frumos. Ceramic. Folositor*, Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, 2018 (organizator: Karla Roșca)

Sursa orală

Klusck Horst, colecționar, n. 1927 - decedat în 16 decembrie 2014, Sibiu (înreg. în 2013).

B. A, colecționar, București (înreg. în 2017).

M. W. A, colecționar, n. 1971, Lugoj, Sibiu (înreg. în 2018, 2019).

Dr. Karla Roșca
Complexul Național Muzeal ASTRA, Sibiu